

VILNIUS UNIVERSITY
INSTITUTE OF LITHUANIAN LITERATURE AND FOLKLORE

VIKTORIJA ŠEINA-VASILIAUSKIENĖ

THE TEMPORARY CAPITAL IN LITHUANIAN LITERATURE

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philology (04 H)

Vilnius, 2016

The dissertation was prepared on the basis of scientific monograph „The Temporary Capital in Lithuanian Literature“ (2014) and defended externally.

The scientific adviser – Doc. Dr. Dalia Čiočytė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04 H)

The dissertation is defended at the following Council of Philology Sciences of Vilnius University and the Institute of Lithuanian Literature and Folklore:

Chairwoman – Prof. Dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė (Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Humanities, Philology – 04 H).

Members:

Prof. Dr. Giedrė Jankevičiūtė (Lithuanian Culture Research Institute, Humanities, Art Criticism – 03 H),

Prof. Dr. Dalia Kuizinienė (Vytautas Magnus University, Humanities, Philology – 04 H),

Doc. Dr. Audinga Peluritytė-Tikuišienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04 H),

Doc. Dr. Inga Vidugirytė-Pakerienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04 H).

The dissertation is defended at the public meeting of the Council of Philological Sciences at 3 p. m. on May 25, 2016 at the Vincas Krėvė Hall, Faculty of Philology, Vilnius University. Address: Universiteto str. 5, LT - 01513 Vilnius, Lithuania.

The summary of doctoral dissertation was mailed on 25 April 25, 2016.

The doctoral dissertation can be found at the libraries of Vilnius University, Institute of Lithuanian Literature and Folklore and on VU website: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius.

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

VIKTORIJA ŠEINA-VASILIAUSKIENĖ

LAIKINOJI SOSTINĖ LIETUVIŲ LITERATŪROJE

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Vilnius, 2016

Disertacija ginama eksternu mokslinės monografijos „Laikinoji sostinė lietuvių literatūroje“ (2014) pagrindu.

Mokslinė konsultantė – doc. dr. Dalia Čiočytė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H).

Disertacija ginama Vilniaus universiteto ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Filologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė – prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H).

Nariai:

prof. dr. Giedrė Jankevičiūtė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas, humanitariniai mokslai, menotyra – 03 H),

prof. dr. Dalia Kuizinienė (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H),

doc. dr. Audinga Peluritytė-Tikuišienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H),

doc. dr. Inga Vidugirytė-Pakerienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H).

Disertacija ginama viešame Filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2016 m. gegužės 25 d. 15 val. Vinco Krėvės auditorijoje. Adresas: Universiteto g. 5, LT - 01513 Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2016 m. balandžio 25 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekose ir VU interneto svetainėje adresu: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius.

Introduction

The reflections of Lithuanian temporary capital in literature were provoked by objective historical circumstances. In 1919, when the historical capital city Vilnius had been occupied by Bolsheviks, and later by Poles, Kaunas played a crucial role in the life of Lithuania. It was the temporary capital, where Lithuanians became dominant ethnic community for the first time in the history of major Lithuanian cities, it was Kaunas, where Lithuanian middle class took shape and national urban culture emerged. During the twenty years of the interwar, not only Kaunas society radically changed, but also the temporary capital itself: within a surprisingly short time, a small, provincial, tsarist fortress town turned into a very prominent Lithuanian city, distinguished by its modern architecture and active cultural life. Facing these changes, the Lithuanian society of independence period was forced to adapt itself to the new urban environment, to reflect its relation to the rapidly changing reality of temporary capital and to refine a new urban identity. A plentiful literature on the temporary capital “grew” from these efforts – the sheer number of literary texts about Kaunas, diverse in their artistic quality, style and genre. For the first time in the history of Lithuanian literature, a process of creation of the literary myth of a particular city began to show up, manifesting in the formation of definite field of symbolic meanings of the city, specific topicality of Kaunas, types of characters, and plot invariant.

Even when Kaunas has lost its special status and the unique atmosphere of the city during the interwar period has been transformed radically due to the changes brought by the occupations and war, the reflection of temporary capital in literature has not withered away; it continued being developed in the literature of post-war émigré writers, of Soviet and contemporary writers.

The object of the research is the development of the temporary capital image in the literature. In literary texts, the city always appears to be a complicated polysemous object, the evaluation, the symbolic image of which imply the reception of the city not only as a specific urban space, but also as a particular community. The literary image of the city is always seen through the perspective of individual consciousness; the important role goes to the writer's axiological system and worldview. The literary image of the city is also being influenced by the collective consciousness formed under specific historical circumstances and by the state of historical memory. Consequently, the literature not only captures specific features of urban reality, but it is also being imprinted with contemporary relation of individual and collective consciousness to particular urban space.

One of the problems encountered in analysing the depiction of a particular city in the literature is as follows: how to join all scattered texts of different literary trends and genres into one whole? With a quick glance, literary works reflecting the temporary capital leave the impression of the

quilting made from different textures of fabrics. In order to recognise specific patterns determined by the distinctive characteristics, it is necessary to highlight the semantic axis formed by semantic dominants. For this purpose, the concept of Petersburg text developed by Vladimir Toporov, as a representative of Moscow-Tartu Semiotic School, was chosen as one of the main methodological backings of this study. By operating the binary oppositions, Toporov distinguished a semantic Petersburg paradigm formed in the Russian literature which was called the Petersburg text of Russian literature. Not all sources are equally important for the reconstruction of such paradigm. Following Toporov, this thesis is focused on those literary texts which not only reflect empirics and realities of temporary capital but make the mythopoetic representation of the city unfold itself; i. e. the texts where empirical reality is supplemented with some historiosophical generalization conveying the essence of the city and its uniqueness.

The main literary sources of the study

During the interwar period, the temporary capital was intensively mythologised in the third part of the novel *Altorių šešėly* (*In the Shadow of Altars*, 1933) and *Krizė* (*Crisis*, 1937) written by Vincas Mykolaitis-Putinas, in the poetry collections *Balta paukštė* (*The White Bird*, 1928) and *Varnos prie plento* (*The Crows by the Highway*, 1935), in the poems *Žaliasis kaimas* (*The Green Village*), *Dirbtinės gėlės* (*The Artificial Flowers*) and *Keturi miestai* (*Four Cities*) from the collection *Keturi miestai* (*Four Cities*, 1938) by Antanas Miškinis, in the narrative *Raudonos Kauno naktys* (*The Red Nights of Kaunas*, 1932) and the novel *Jis turi mirti* (*He Has to Die*, 1937) by Jonas Marcinkevičius, in the novel *Draugystė* (*Friendship*, 1936) by Antanas Venclova, in the novel *Karjeristai* (*The Careerists*, 1935) by Juozas Grušas, in the novel *Laisvės alėja* (*Laisvės avenue*, 1935) by J. Visginas (real Juozas Geniušas), in the novel *Ministerijos Rožė* (*Rožė from the Ministry*, 1931) and the satiric poem *Dičius* (1934) by Teofilas Tilvytis, etc.

With the reality of temporary capital having retreated into the past, its historical memory used to be activated by the texts mythologising interwar Kaunas: the urban tales from the collection *Daktaras Kripštukas pragare* (*Doctor Kripštukas in Hell*, 1948) by Julius Kaupas, the novel *Aštuoni lapai* (*Eight Leaves*, 1956) by Birutė Pūkelevičiūtė, the novel *Aplink fontaną, arba Mažasis Paryžius* (*Around the Fountain or Little Paris*, 1998) by Markas Zingeris, the novel *Raudonmedžio rojus* (*Mahogany Paradise*, 1972) by Vytautas Sirijos Gira, the play *Madagaskaras* (*Madagascar*, 2004) by Marius Ivaškevičius, etc.

Aims and objectives

This study aims to analyze the tendencies of the literary mythopoetics of the interwar Kaunas caused by specific historical circumstances, and to track the shifts in reflection on the temporary capital in the Lithuanian literature brought about by changes in the historical, political, social and cultural situation of the 20th century and the beginning of 21st century. For this purpose,

- 1) an exploration is given into what is a semantic substrate generating a mythical narrative of temporary capital in specific historical circumstances;
- 2) an analysis is made as to what worldview, collective consciousness and/or state of historical memory does the inventory of symbols chosen for the literary myth of temporary capital reveal;
- 3) the image of temporary capital appearing in literary works of a particular period of time is assessed in the historical context of literary mythologisation of the city, i. e. the nature of that image is defined against the background of evolving tradition.

Originality and relevance of the research

There has been no study so far specifically dealing with literary mythologisation of temporary capital, but there are a number of academic publications in which this issue is partially addressed. It is worth mentioning the collection of articles *Literatūrinė Kauno regiono savimonė (The Literary Self-Consciousness of Kaunas Region*, electronic resource, 2011) prepared by Vytautas Magnus University literary scholars, the publications on the interwar Lithuanian city novel (1999, 2003) by Vaiva Račiūnaitė, the article analysing the symbolic images of the city in the Lithuanian drama (2006) written by Aušra Martišiūtė, etc.

This thesis differs from previous literaturological studies of Kaunas both in terms of range of material and methodological principles. This is the first systematic analysis covering nearly hundred years of literary mythologisation of the temporary capital, in which the immanent textual analysis is combined with the cultural aspect and the specific literary work is seen as a certain piece of the semiotic universe. The method of mythopoetic analysis of a city applied for this research is directed to the recognition of characteristic symbolic images of temporary capital which have been crystallised in the collective consciousness and appear as literary texts. In this way, it is possible to actualise fiction texts from different periods of time, as a manifestation of collective consciousness and historical memory of Lithuanian society in a particular period of time.

Methodological principles of the research

In this thesis, a semiotic approach to the city as a semantic structure drawn up by its perceiver was selected from different literaturological approaches to the study of the city. Historically, the first postulates of the urban semiotics were formulated by the representatives of French Semiotic School in the sixties and the seventies of the 20th century. However, a decade later the *literaturological* methodology of the urban semiotics was developed by the Moscow-Tartu Semiotic School representative Vladimir Toporov. This study is mainly based on his concept of the Petersburg text. Yet it is so specific and so closely linked to the legend of foundation of Russian Northern Capital that it might be impossible and inappropriate to adopt it straightforwardly and to apply it to the studies of other cities without reservations. For this reason, the study of the temporary capital in the Lithuanian literature combines several methodological approaches: in addition to the aforementioned conception of the literary text of the city, the method of topological modelling of culture created by Yuri Lotman and theoretical assumptions of historical memory studied by Aleida Assmann are used.

One of the advantages of Toporov's methodology is that it helps to solve the issue of the literary text selection and object definition. The researcher of the Petersburg text distinguishes the object of his analysis from the consideration of the Petersburg theme or motif in literature. As he stated, the text of the city is a super-textual formation, and it is not enough to depict the single empirical details of daily urban life in order to create it. According to Toporov, taking into consideration city empirics and realities, the creators of the Petersburg text were able to perceive and express “super-empirical” reality, associated with the same essence of the city. In the Petersburg text, the city appears to be an exceptional and self-contained object of artistic awareness, as a certain whole, which creates such a strong energetic field that it involves the whole variety of differences and individual judgments and transforms it into one integral super-textual formation. Toporov analyses the image of Petersburg in literature in the light of mythopoetics, which allows shifting the analysis towards the study of symbolic, archetypal and mythological expressions of being in a literary work. Toporov defines mythologisation as the creation of the models of reality that are the most capacious semantically, very suggestive and having the power of example. In the process of myth-making, literary space plays a significant role. As Toporov states, the space and its filling is like a primary matrix, an entire “homeland” of the fiction text. The space becomes a model, according to which the still neutral and non-polarised whole becomes aesthetically marked, breaking through out of the natural-material sphere to the cultural sphere.

Toporov explains the specifics of the literary Petersburg myth through the semantic substrate of the Petersburg text, i. e. the general basis of values forming the text, its semiotic potential, consisting of natural, material, spiritual and historical spheres. This substrate is determined by the

real features of the city and the specific selection of these features. This study follows the path marked out by Toporov: along with the analysis of the most significant literary works through the aspect of mythopoetics, it tries to reconstruct the semantic substrate determining the nature of mythologisation characteristic to the literary text of temporary capital during the particular period of time, its symbolical inventory.

Although Toporov's methodological instrumentarium for the literaturological study of the city is in many aspects suitable for the analysis of the temporary capital in the Lithuanian literature, it can not be applied straightforwardly, without reservations, as it was created specifically for the study of Petersburg and it takes into account the specifics of the foundation and historical development of this city. For two decades of the interwar, the temporary capital was not only a political, economic and cultural center of the state but also *the only* Lithuanian city. As a result, the literary myth of this city developed during the interwar period not only from the semantic substrate formed by the specific features of this city, it was also generated by the collision between Lithuanian urban and rural cultures in 1930s. In some interwar literary texts (mostly, lyric poetry), the temporary capital appears without any specific semantic features of Kaunas and it is mythologised (often demonised) as an anonymous, modern, urban space, opposed to the village. Although these texts do not contain any clear toponymic references, biographical and cultural contexts allow reader to recognise easily the temporary capital. In order to cover this aspect of mythologisation of the interwar Kaunas, the strategy for the analysis of topological cultural models created by Yuri Lotman was used along with Toporov's method of the literary text of the city. As Lotman points out, a particular literary text is not only an integral part of a certain culture as a semiotic universum; it reflects a spatial model of perception of the world which defines and forms a certain culture. In capturing how the inner space of a particular literary text is being divided, it is possible to recreate the scheme of worldview construction that has been prevalent in a certain culture. Thus, analyzing how the inner space is divided into familiar and alien spheres in literary texts written during the interwar period in Kaunas, there is an attempt to restore the place of the temporary capital in the Lithuanian cultural worldview during the period of independence. This will allow understanding the causes that led to the specific system of literary image formation of the interwar Kaunas during the independence period. We should mention, as another methodological premise of the study, a theoretical concept of historical memory formulated by German literaturologist Aleida Assmann. When analyzing texts historically distant from the times of temporary capital, this premise is combined with Toporov's method of mythopoetic expression of the city in literature. Historical memory studies are based on the notion that particular generation is capable to become aware of its historical experiences only when they are imbued with meaning, i. e. included into community's "grand narrative" in some narrative and iconic

form. For this purpose, the myth is used as a symbolic construct connecting people and by which they organise their lives, as According to the researcher, the myth appears to be an emotional assimilation of history allowing to see it through “identity eyes”. Thus, it means the transformation of the past into the justifying history (*fundierende Geschichte*): a story which does not deal with the past according to the principles of historicism but gives meaning to it, actualizes and guides it towards the future. When creating mythical stories of the past, collective memory gives meaning to the present and lays out chronological benchmarks, according to which the present seems to be an intermediate stage of development of national community. The memory resurrected from the oblivion is not passive in relation to the present. The signals of the memory directly affect the future, constructing identities, forming attitudes, strengthening motivation, enabling actions and leading to self-determination.

The structure of the research is based on the principle of chronology. First, the tradition of literary depiction of Kaunas during the 18th-19th centuries is reviewed. Analysis of some aspects of the myth of temporary capital developing in interwar literature is followed by an analysis of the characteristics of literary mythopoetics of interwar Kaunas in émigré literature, as well as in literature of the Soviet period and in contemporary literature.

In order to partially reveal the semantic substrate of the temporary capital in the literary text created by various discourses (architecture, topography, cityscape, history, social thought, etc.) and provide the historical-cultural context for the myth of the temporary capital emerging in the post-war literature, the main part of the study contains sections with socio-cultural overview.

Theses defended in the research

1. The literary myth of the temporary capital is not an immanent mythic narrative; it unfolds in a particular semantic universe and it is a part of it.
2. The mythologised image of the temporary capital in Lithuanian literature of the Twenties and Thirties did not adopt the system of symbolic images of Kaunas in the Polish literature of the 19th century.
3. In the Twenties and Thirties, Kaunas was mythologised not just as a specific urban space but also as an abstract modern city, in opposition to the village.
4. Due to the political, cultural, and social changes of the city and the state during the 20th-21st centuries, the literary mythologisation of the temporary capital changed the direction of semantic vectors for several times.

5. As the lifetime of the temporary capital coincided with the twenty years of independence, the temporary capital in literature since 1940 started to be identified with the independent Republic of Lithuania.

Summary of the research

1. The pre-history: literary reflection of Kaunas in the late 18th century and the early 20th century

The first literary texts about Kaunas are considered the manuscript poems in Lithuanian and Polish written by Motiejus Požėra at the end of the 18th century, which satirically describe some of the realities of the life in Kaunas. The viewpoint of the presumptive author is similar to Kristijonas Donelaitis, the author of *Metai*: in both texts, the world is seen from the perspective of a peasant, while “the world of landlords” is depicted as alien, incomprehensible and even comic. It is interesting that the life in the temporary capital of the Twenties and Thirties was also often being portrayed from an outsider's perspective and the motif of the political and business world of urban elite as incomprehensible farce or masquerade was also a distinct one.

After the creation of the manuscript poem, in the Lithuanian literature Kaunas was no longer reflected for all century (up to the 20th century). However, it received a lot of attention in the Polish literature in the 19th century.

Irena Buckley states that the legend of Kaunas as a pagan Lithuanian religious centre, which was created by romantic historiography, became the core of Kaunas myth in the fiction of the 19th century. According to the legend, the temple of the Love Goddess Milda was situated in Aleksotas, while the temple of Perkunas was located at the Confluence of the rivers Neris and Nemunas. Kaunas literary topography was expanded by Adam Mickiewicz when he involved Girstupis Valley as a fabulous place for mermaids and poetic dating place for sweethearts, a symbolic Garden of Eden. In the poems *Grażyna* (1823) and *Konrad Wallenrod* (1828), the Girstupis Valley was called the Mickiewicz Valley when the poet left his homeland. However, the myth of the Girstupis Valley, which was composed of Mickiewicz's biographical and literary texts, lost its vitality in the independent Lithuania. Similarly, the mythologeme of the Confluence based on the most prominent geographical feature of Kaunas, created in the poem *Konrad Wallenrod*, was not functional. The text of the temporary capital did not adopt the narrative tradition of pagan Kaunas, developed by Romantics in the 19th century. The mythologisation tradition of Kaunas, which was established by the cultural imagination of the nobleman, was discontinued. The reason behind this was that the generation of Lithuanian writers educated in the spirit of 19th century Romanticism was

overshadowed in the middle of the Twenties by a new generation originated from the peasant culture. The latter generation grew up under the influence of modern literary movements of the 20th century and was consciously opposed to the romantic tradition. On the other hand, the reality of the temporary capital was so different from the previous Kaunas eras that there was a demand for new attitude, new language, and new myth.

2. The temporary capital *hinc et nunc*

It was not until the decade of the existence of the independent Lithuania and its temporary capital that the whole of Kaunas experiences became synthesised and verged into the state of consciousness – “wrote itself” as literary text. The most significant writer and the founder of the tradition in the poetry during the interwar Kaunas was Antanas Miškinis, as Vincas Mykolaitis-Putinas was in the prose.

The field of symbolic images of the temporary capital in the book *Altorių šešėly* written by Putinas is being created using landscape and architectural spheres of urban substrate. Located in a deep valley and encircled by rivers, Kaunas in Putinas’s novel appears as a space suffocating the spirit, a space without sacral vertical dimension.

In the Putinas’s text, opposition low vs. high acquires axiological meanings and frames the artistic space of this literary work. At the lower level, petty bourgeoisie of the temporary capital with their primitive instincts, envy, gossip, hypocrisy and moral conventionality occur. Nested comfortably in the “stuffy, skimpy and dusty valley of Kaunas”, modern urban civilization pulls a person to the ground, liberating moral norms and eliminating spiritual source. The protagonist of the novel tries to escape from this disastrous pitfall by settling down in a higher sphere, dissociating himself from the temporary capital in his spiritual world, creation, and art.

The image of the temporary capital in the poetry by Miškinis emerges as an abstract model of urban space without any specific signifiers of Kaunas; it is developed as an opposition to a village. Nevertheless, poet's contemporaries must have been certain that this is a temporary capital – an epicenter of the most important cultural-social processes in this period and a spatial metaphor of those processes. In Miškinis's poetic world, a village is not toponimically defined – it is a metonymy of rural Lithuania.

The inner space of Miškinis’s poetic universe corresponds to the rural world, which is organised on the basis of traditional agrarian axiological system. In his poetry, it is represented by a mother character that embodies an ethical ideal of Catholic peasant culture, a truth instance, and a parameter of authentic life. The external space – the city – is seen as an artificial, deceptive, and hypocritical world, represented by the petty bourgeoisie assuming the symbolic shapes of dead

puppets and marionettes. The city is treated as unstructured, chaotic cultural environment in which a traditional axiological system does not function and there is no fixed moral norm.

In the novels, short stories and poems from the Twenties and Thirties, there is some general plot line crystallized as the story of archetypal journey with challenges lurking ahead. In the hero's search for the path of life and the identity, the temporary capital appears as a trap, the escape from which can be successful only if characters are morally resistant and spiritually strong. The specific literary characters of Kaunas also took shape in the interwar literature, the most prominent of which are "the hero of our time", or the careerist, and "femme fatale". The characters listed above might be considered as axiological personification of the interwar Kaunas as their distinctive features – the way of life and the system of values – are allegedly determined by a morally vicious environment of the temporary capital. These characters are presented as generalised feminine and masculine identity models of Kaunas.

3. The temporary capital from the historical perspective

In the post-war émigré literature, the interwar Kaunas became identified with the independent state of Lithuania, so the temporary capital performed the role of metonymy of the Republic of Lithuania and its icon. This identification partly explains the sudden change of values in the text of the temporary capital in émigré literature: during the interwar period, Kaunas was satirised and criticized, while in émigré literature the temporary capital became poeticized and idealized. The fairy dimension of the city was discovered, which was never imagined in literature before. The poeticizing of Kaunas in the émigré literature was determined by the situation of double loss: diaspora writers yearned for their childhood / youth city and memories associated with it and at the same time they painfully experienced the loss of state independence that the temporary capital has been representing.

In the literary works of emigrants from Kaunas, namely Julius Kaupas and Birutė Pūkelevičiūtė, the temporary capital appeared, for the first time, as an inner space of artistic world picture and a center of the world, as a space-time of Golden Age and as the beginning and the end of everything – as the eternal city. Kaupas's collection of the fairy tales called "*Daktaras Kripštukas pragare ir kitos nemažiau įdomios pasakos, surašytos Kauno miesto kronikose*" signifies the threshold in the development of literary text of the temporary capital. He was the first who added the fairylike dimension to the temporary capital. Before Kaupas, the temporary capital in the Lithuanian literature did not have its legend; the city was seen as profane, having no sacral or mythic dimension.

The vacant place for legendary, fantastical component of the city was filled by doctor Kripštukas, devil Juoduodegis, watchmaker Tuktukas, witch Brumbienė and other characters of

Kaupas's fairy tales. Taking the advantage of the fairy tale as a literary genre which provides freedom, Kaupas recreated the history of the city by turning his childhood years – the Twenties of the 20th century – into the eternal time of the tale. Kaupas pictured Kaunas to be located at the very *axis mundi*, connecting the hell and the heaven. Sacralising the Kaunas space, which during the interwar period was unequivocally held to be profane, the Kaupas's tales mark a breakthrough in the development of the literary mythologisation of the temporary capital.

Pūkelevičiūtė's solution to highlight a spatial vertical in the cityscape of the temporary capital, focusing on a high hill located Žaliakalnis area, radically changed the existing literary semantics of city space. In the novel *Aštuoni lapai*, the imagery of the awakening nature becomes dominant feature of the cityscape of temporary capital. The semantic paradigm of the spring pervades all levels of the novel being common symbolic denominator. Of that semantic paradigm, the most substantial in the structure of the novel is the resurrection seme. The topic of resurrection, as a symbolic code of the city image, connected a newly born temporary capital and a young Lithuanian state, its resurrection for freedom and independence. In the cityscape of the temporary capital, the resurrection myth embodies in Kaunas Monumental Christ's Resurrection Church located on a slope of Žaliakalnis. In Pūkelevičiūtė's novel, this church became a semantic dominant of the cityscape, as well as the representation of historical consciousness of the city and state. The idealised spacetime of temporary capital as heyday of independent Lithuania and, at the same time, of heroine's life has evident features of the Golden Age myth.

In the Soviet literature, the temporary capital was depicted in a strict accordance with the compulsory model of the Marxist historical conception. Highlighting the vices of bourgeois society, Soviet historians and writers attempted to neglect any positive value of the events in Lithuania during the Twenties and Thirties of the 20th century. Contrasting the bourgeois society with the socialist one, the authors of this period made efforts to create a sense of decline of “Kaunas epoch” and the eschatological myth of temporary capital took shape in the works of those writers.

In the novel *Raudonmedžio rojus* written by Sirijos Gira, Kaunas is depicted as a destructive space, “the sick city”. Socially unfair organisation of the society is the disease that it suffers from. The bourgeois order is portrayed in the novel as doomed to perish, its system, rotten to the core, could not be reformed. It can be destroyed only by establishing the socialist system, which is meant to be historically determined. The opposition of bourgeois and socialist regime in the novel *Raudonmedžio rojus* generating the eschatological myth of temporary capital is visually expressed through cinematic language in the film adaptation of the novel (directed by Bronius Talačka, 1981).

Contemporary mythopoetics of the temporary capital began at the end of the 20th century and it is still an ongoing process, therefore, without any strict generalisations, the study focuses on several trends of mythologisation of the interwar Kaunas which were developing in parallel.

In the texts written by Markas Zingeris, Marius Ivaškevičius and Gintaras Beresnevičius, creative energy of the temporary capital became the semantic substrate generating the modern literary mythopoetics / myth-making of the temporary capital. It could be stated that interwar Kaunas in contemporary literature usually appears as a conglomeration of the most creative potential of Lithuanian society, a space for creative imagination, and artists' Mecca. In Beresnevičius case, it is like a surreal bohemian masquerade and a scene of the eccentric oddity.

The image of Little Paris used in contemporary literature is associated with the fast growing, national urban culture born in the interwar Kaunas, with the modern Western lifestyle, high society customs, bohemianism, entertainment and café culture. In the narrative of the interwar Kaunas, the myth of Little Paris is associated with the fatal temporariness, which is determined on the status of the temporary capital. Contemporary writers tend to aestheticize the illusiveness of worldview typical for humankind on the brink of mid-century catastrophes, the fragility of one's ambitions, dreams, hopes, and expectations.

Judita Vaičiūnaitė's literary works stand out in the context of post-Soviet reflections on temporary capital. In her memoir essays, the image of the temporary capital, distinguished by emotional intensity and nostalgic tones, is similar to the blooming portrayal of the interwar Kaunas in Birutė Pūkelevičiūtė's novel *Aštuoni lapai*. In Vaičiūnaitė's poetry and essays, glamorous and sophisticated fragments of the interwar Kaunas aristocracy's world are irrecoverable marks of the golden age, as well as the projection of unfulfilled expectations and unrealised dreams. Sparse relics of the lost paradise infuse life to the fairy-like picture of the past, which, in Vaičiūnaitė's artistic space-time, becomes an antithesis to the atmosphere of poverty and fear in postwar Kaunas.

Conclusions

1. The historical-political circumstances had a decisive influence on the trends mythologizing the temporary capital in the 20 and 21st centuries in Lithuanian literature. As a result, the narrative of interwar Kaunas failed to create a homogeneous tradition: it was developing in different directions and belonged to different semantic universes with regard to the interwar period, emigration, Soviet Lithuania and after restoration of independent state.
2. In the late Twenties and early Thirties, it became possible to distinguish the outline of the myth of temporary capital, as the net of symbolic images of the city went more complex and the archi-plot of the temporary capital and its characters became more articulated.

3. The tradition of Kaunas mythologisation, shaped by the cultural imagination of the gentry in the 19th century, was not adopted. The reality of the temporary capital in the independent Lithuania was different from the previous epochs of Kaunas to such an extent that it required a new relation, a new myth.
4. The social and cultural issues facing temporary capital and interwar Lithuania in general took the form of framework for mythologised narrative about a pernicious City – one that stands in the path of the individual's life as a fateful challenge to be overcome in the search of identity.
5. In the semantic universe of the interwar Lithuania, the temporary capital embodied the idea of downfall or decline, it reached a lower position in the value scale, while the upper position was occupied by the village. To the interwar intelligentsia of rural origin, the village became a lost paradise, embodying traditional values and ethnic roots.
6. The peculiarities of the cityscape of central part of Kaunas (it is located in a valley, surrounded by steep slopes, and its undersized architecture is the result of building height limitation introduced in the 19th century) in the novel *Altorių šešėly* written by Putinas were used for symbolic codification to create the myth of a city of philistine insipidness and moral decline, lacking spiritual vertical dimension.
7. The mythopoeics of interwar Kaunas completely changed its direction in the postwar émigré literature: with the net of historical circumstances receding to the background and the tendency of mythologisation gaining strength, the social-cultural contradictions of independence period retreated to the background and the narrative of temporary capital fatefully converged with the reflection on the fate of the state it represented.
8. Since the period of temporary capital coincided with the two decades of Lithuanian independence, the interwar Kaunas became an icon of the Republic of Lithuania and its metonymical spacetime in the collective consciousness of the émigrés. Such equalisation partially explains the sudden change of values in the context of exodus literary text of the temporary capital: during the interwar period, Kaunas was satirised and criticised, while in the émigré literature it was idealized. The émigré writers discovered the fairy dimension of the temporary capital, which was never before suspected to exist.
9. Kaupas's fairy tales, in which the profane space of the interwar Kaunas was sacralised, denote a key turning point in the literary development of mythologisation of the temporary capital. In the collection of fairy tales called *Daktaras Kripštukas pragare*, he was the first who depicted the temporary capital as the center of the world, as the space-time of the Golden Age, as the Eternal City, as the beginning and the end of everything.

10. In Pūkelevičiūtė's novel *Aštuoni lapai*, the topic of resurrection, as a symbolic code of the city image, connects a newly born temporary capital and a young state of Lithuania, its resurrection for freedom and independence. In this novel, the interwar Kaunas is seen as the space-time of lost paradise; verticals of Christian and patriotic ideals are dominant in the symbolic image of the city.

11. Contrary to the narrative of the temporary capital which was idealised, reducing political and social contradictions in the diaspora literature, in the Soviet Lithuania the memory of the interwar Kaunas, as well as the whole of period of the independent Lithuanian, was ideologically demonised, bringing the vices of the bourgeois and authoritarian regimes to the first place. In the literature of those times, the interwar Kaunas was portrayed as a collapsing scenery of the bourgeoisie: “mahogany paradise” for the rich, social hell for the poor.

12. The idea that the “bourgeois Lithuania” is condemned to fail, which was based on the Marxist theory of social development, determined the formation of the eschatological myth of the temporary capital in the Soviet literature.

13. The novels of Vytautas Sirijos Gira are a special case in terms of reflection on the temporary capital in Soviet literature, which was constructed in a strict accordance with the compulsory Marxist model of history. The novels written by Vytautas Sirijos Gira reveal the attempt to strike a balance between the explicitly negative evaluation of the independent Lithuania, predetermined by the political conditions, and the efforts to bring back to the collective memory the idea of interwar Kaunas as unique Lithuanian cultural phenomenon.

14. The contemporary myth of the temporary capital is generated by the antagonism between the independence and the Soviet occupation: the progressive, Western-oriented culture of the interwar Kaunas and the creative breakthrough of the artists and intellectuals of the temporary capital are contrasted with the cultural, intellectual and spiritual stagnation of the totalitarian system. Thus, in the contemporary literature, the interwar Kaunas is depicted as a space for creative imagination, artists' Mecca, Little Paris.

15. The vitality of the literary narrative of the temporary capital demonstrates that the collective national and civil identity of the society is still strongly associated with the historical memory of the interwar period. The temporary capital of Lithuania, as a unique cultural phenomenon, remained an important landmark when forming a contemporary self-image of the state and its society.

Information about the author

In 2000 Viktorija Šeina-Vasiliauskienė (born in 1978) graduated from Vilnius University and received a Bachelor's diploma in Lithuanian Philology. At the same university in 2004 she obtained a Master's degree in Literature. In the period of 2004–2009, she studied as a PhD student of Philology at Vilnius University. In the period of 2009–2010, she worked as a Lithuanian language teacher at Vilnius Mikalojaus Daukša Secondary School. During 2012–2014 she worked as a junior researcher in the project “Sostinė kaip tapatumo simbolis: Vilnius ir Kaunas lietuvių kultūroje (1918–1940)” (“Capital city as a symbol of identity: Vilnius and Kaunas in Lithuanian culture (1918–1940)”) at the Institute of Lithuanian Literature and Folklore. Implementing activities of this project, she continued her study on the literary mythologisation of the temporary capital which was started during her doctoral studies, as well as prepared and published a monograph *Laikinoji sostinė lietuvių literatūroje (The Temporary Capital in Lithuanian Literature, 2014)*.

Ižanga

Laikinosios sostinės literatūrinės refleksijos bangą išprovokavo objektyvios istorinės aplinkybės. 1919 m. bolševikams, vėliau lenkams užėmus istorinę sostinę Vilnių, Kaunui teko svarbiausias vaidmuo Lietuvos gyvenime. Pirmą kartą Lietuvos didžiųjų miestų istorijoje vyraujančia etnine miesto bendruomene lietuviai tapo būtent laikinojoje sostinėje, čia susiformavo lietuvių miestietijos sluoksniš, kūrėsi nacionalinė miesto kultūra. Tarpukario dvidešimtmečiu radikalčiai pakito ne tik Kauno visuomenė, bet ir pati laikinoji sostinė: per stebėtinai trumpą laiką nedidelis, provincialus carinis tvirtovės miestas virto modernia architektūra ir aktyviu kultūrinis gyvenimu išsiskiriančiu Lietuvos didmiesčiu. Šių permainų akivaizdoje nepriklausomybės laikotarpio lietuvių visuomenei teko forsuočiai jaukintis naują urbanistinę aplinką, apmąstyti savo santykį su sparčiai kintančia laikinosios sostinės tikrove, gryninti naują miestiskąją tapatybę. Iš šių pastangų „išaugo“ gausi laikinosios sostinės literatūra – meninės kokybės, stiliaus ir žanro požiūriu įvairialypių grožinių tekstų apie Kauną masyvas. Pirmą sykį lietuvių literatūros istorijoje ėmė ryškėti konkretaus miesto literatūrinio mito kūrimosi procesas, pasireiškęs apibrėžto simbolinių miesto prasmų lauko, specifinės kaunietiškos topikos, charakteringų tipažų, siužetinio invarianto susiformavimu.

Net ir tuomet, kai Kaunas prarado išskirtinį statusą, o unikalią tarpukario miesto atmosferą radikalčiai pakeitė okupacijų ir karų atneštos permainos, literatūrinė laikinosios sostinės refleksija nenunyko, ji ir toliau buvo plėtojama pokario išėivijos, sovietmečio ir šiuolaikinių rašytojų kūryboje.

Šio **tyrimo objektas** yra laikinosios sostinės vaizdavimo literatūroje raida. Grožiniuose tekstuose miestas visada pasirodo kaip sudėtingas poliseminis objektas, jo vertinime, simboliniame vaizdinyje jungiasi ne tik miesto kaip specifinės urbanistinės erdvės, bet ir miesto kaip konkrečios visuomenės recepcija. Literatūrinis miesto vaizdinys visada yra perlaužtas per individualios sąmonės prizmę, čia svarbų vaidmenį atlieka rašančiojo aksiologinė sistema, pasaulėvaizdis; įtaką jam daro ir konkrečiomis istorinėmis aplinkybėmis susiformavusi kolektyvinė savimonė bei istorinės atminties būklė. Taigi, literatūra ne tik fiksuoja specifinius miesto tikrovės bruožus – joje išspaudžia konkretaus laikotarpio individualiai ir kolektyvinei sąmonei būdingas santykis su konkrečia urbanistine erdve.

Viena iš problemų, su kuria susiduriama tyrinėjant konkretaus miesto vaizdavimą literatūroje, yra ši: koku būdu pabirus įvairių literatūrinių kryptių ir žanrų tekstus susieti į bendrą visumą? Laikinąją sostinę reflektuojantys literatūros kūriniai iš pirmo žvilgsnio kuria labai margo, įvairių faktūrų audinių skiautinio įspūdį. Siekiant šiame visumos paveiksle atpažinti jo specifiką lemiančius savitus dėsniumus, tenka ryškinti prasminių dominančių formuojamą semantinę ašį. Šiuo tikslu kaip viena

iš pagrindinių metodologinių atramų tyrime buvo pasitelkta Maskvos–Tartu semiotinės mokyklos atstovo Vladimiro Toporovo išplėta Peterburgo teksto koncepcija. Operuodamas binarinėmis opozicijomis, Toporovas išskyrė rusų literatūroje susiformavusią semantinę Peterburgo paradigmą, kurią pavadino rusų literatūros Peterburgo tekstu. Tokios paradigmos rekonstrukcijai ne visi šaltiniai yra vienodai svarbūs. Sekant Toporovu, šiame darbe dėmesys fokusuojamas į literatūros tekstus, kuriuose ne tik atspindėta laikinosios sostinės empirika bei realijos, bet skleidžiasi ir mitopoetinė miesto traktuotė, t. y. nuo empirinės tikrovės pereinama prie pačią miesto esmę, jo unikalumą perteikiančio istoriosofinio apibendrinimo.

Pagrindiniai literatūriniai tyrimo šaltiniai

Tarpukariu laikinoji sostinė intensyviausiai mitologizuota Vinco Mykolaičio-Putino romano *Altorių šešėly* trečiojoje dalyje (1933) ir *Krizėje* (1937), dalyje Antano Miškinio eilėraščių iš rinkinių *Balta paukštė* (1928) ir *Varnos prie plento* (1935), poemose *Žaliasis kaimas*, *Dirbtinės gėlės* ir *Keturi miestai* iš rinkinio *Keturi miestai* (1938), Jono Marcinkevičiaus apysakoje *Raudonos Kauno naktys* (1932) ir romane *Jis turi mirti* (1937), Antano Venclovos romane *Draugystė* (1936), Juozo Grušo *Karjeristuose* (1935), J. Visgino (tikr. Juozo Geniušo) romane *Laisvės alėja* (1935), Teofilio Tilvyčio romane *Ministerijos Rožė* (1931) ir satyrinėje poemoje *Dičius* (1934) etc.

Laikinosios sostinės tikrovei pasitraukus į praeitį, istorinę jos atmintį aktyvino tarpukario Kauną mitologizuojantys tekstai: Juliaus Kaupo urbanistinės pasakos iš rinkinio *Daktaras Kripštukas pragare* (1948), Birutės Pūkelevičiūtės romanas *Aštuoni lapai* (1956), Vytauto Sirijos Giros romanas *Raudonmedžio rojus* (1972), Marko Zingerio romanas *Aplink fontaną, arba Mažasis Paryžius* (1998), Mariaus Ivaškevičiaus pjesė „Madagaskaras“ (2004) etc.

Tikslai ir uždaviniai

Šiuo tyrimu siekiama nustatyti konkrečiomis istorinėmis aplinkybėmis išryškėjusias literatūrinės tarpukario Kauno mitokūros tendencijas bei sekti kintančios istorinės, politinės, socialinės ir kultūrinės situacijos nulemtus laikinosios sostinės refleksijos poslinkius XX–XXI a. pradžios lietuvių literatūroje. Šiuo tikslu

- 1) tiriama, koks semantinis substratas generuoja mitinį laikinosios sostinės pasakojimą konkrečiomis istorinėmis aplinkybėmis;
- 2) analizuojama, kokią pasaulėžiūrą, kolektyvinę savimonę ir / ar istorinės atminties būklę atskleidžia literatūriniam laikinosios sostinės mitui pasitelkiamas simbolių arsenalas;

3) konkretaus meto literatūros kūriniuose pasirodantis laikinosios sostinės vaizdinys vertinamas istoriniame literatūrinės miesto mitologizacijos kontekste, t. y. apibrėžiamas jo pobūdis besiformuojančios tradicijos požiūriu.

Darbo mokslinis naujumas ir aktualumas

Literatūrinė laikinosios sostinės mitologizacija iki šiol nesusilaukė konkrečiai šiai problemikai skirto tyrimo, tačiau esama keletu mokslinių publikacijų, kuriose šis klausimas iš dalies paliečiamas. Minėtinas VDU literatūrologų parengtas mokslinių straipsnių rinkinys *Literatūrinė Kauno regiono savimonė* (2011, elektroninis išteklius), Vaivos Račiūnaitės publikacijos apie tarpukario lietuvių miesto romaną (1999, 2003), simbolinius miesto įvaizdžius lietuvių dramaturgijoje analizuojantis Aušros Martišiūtės straipsnis (2006) etc.

Nuo ankstesnių literatūrologinių kaunistikos tyrimų šis darbas skiriasi tiek medžiagos aprėptimi, tiek metodologiniais principais. Tai pirmas sisteminis kone šimto metų trukmės literatūrinės laikinosios sostinės mitologizacijos tyrimas, kuriame imanentinė teksto analizė derinama su kultūrologiniu aspektu, konkretų literatūros kūrinių reginti kaip tam tikro semiotinio universumo dalelę. Darbe pasirinktas mitopoetinis miesto tyrinėjimo metodas yra nukreiptas į kolektyvinėje sąmonėje išsikristalizavusių ir meniniu tekstu pasirodančių laikinosios sostinės recepcijai būdingų simbolių įvaizdžių atpažinimą. Tai leidžia aktualizuoti įvairaus laikotarpio grožinius tekstus kaip konkretaus meto lietuvių visuomenei būdingos kolektyvinės savimonės ir istorinės atminties manifestaciją.

Tyrimo metodika

Iš įvairių literatūrologinių miesto tyrimo prieigų šiame darbe pasirinktas semiotinis požiūris į miestą kaip suvokėjo jam suteikiamą semantinę struktūrą. Istoriskai pirmieji miesto semiotikos postulatus suformulavo prancūzų semiotinės mokyklos atstovai (XX a. 7–8 dešimtmetyje), tačiau *literatūrologinę* miesto semiotikos metodologiją dešimtmečiu vėliau sukūrė Maskvos–Tartu semiotinės mokyklos atstovas Vladimiras Toporovas. Būtent jo išplėtota Peterburgo teksto koncepcija daugiausia remiamasi šiame tyrime. Tačiau ji yra tokia specifiška, taip glaudžiai susijusi su Rusijos šiaurinės sostinės įkūrimo legenda, kad tiesmukai ją perimti ir be išlygų taikyti kitų miestų tyrimams yra neįmanoma ir netikslinga. Dėl šios priežasties tyrinėjant laikinąją sostinę lietuvių literatūroje derinamos kelios metodologinės prieigos: be jau minėtos literatūrinio miesto teksto koncepcijos, Jurijaus Lotmano sukurtas topologinio kultūros modeliavimo metodas bei teorinės Aleidos Assmann istorinės atminties tyrimo prielaidos.

Vienas iš Toporovo metodologijos privalumų yra tas, kad ji padeda išspręsti literatūros tekstų atrankos ir objekto apibrėžties klausimą. Peterburgo teksto tyrėjas atriboja savo analizės objektą nuo

Peterburgo temos ar motyvo literatūroje nagrinėjimo. Miesto tekstas, pasak jo, esąs virštekstinis darinys, kuriam susidaryti nepakanka pabirų empirinių miesto buities detalių vaizdavimo literatūroje. Peterburgo teksto kūrėjai, anot Toporovo, nepamiršdami miesto empirijos ir realiųjų sugebėjo išvelgti ir išreikšti savo kūrinuose „viršempirinę“ tikrovę, susijusią su pačia miesto esme. Peterburgo tekste miestas pasirodo kaip ypatingas ir savaimingas meninio įsisąmoninimo objektas, kaip tam tikra visuma, sukurianti tokį stiprų energinį lauką, kad jis įtraukia visą skirtybių ir individualaus vertinimo margumyną ir transformuoja jį į vieningą virštekstinį darinį. Peterburgo vaizdinį literatūroje Toporovas analizuoja mitopoetikos (mitokūros) aspektu, leidžiančiu pereiti prie simbolių, archetipinių ir mitologinių būties apraiškų literatūros kūrinys tyrinėjimo. Mitologizaciją Toporovas nusako kaip semantiškai talpiausių, itin įtaigių ir pavyzdžio galią turinčių tikrovės pavidalų kūrimą. Mitokūros procese ypatingas vaidmuo atitenka literatūrinei erdvei. Būtent erdvė bei jos užpildymas, Toporovo teigimu, yra tarsi pirminė matrica, meninės teksto visumos „tėvynė“. Erdvė tampa modeliu, pagal kurį dar neutrali ir nepoliarizuota visuma pavirsta estetiškai žymėta, iš gamtinės-materialinės sferos išsiveržiama į kultūros sferą.

Toporovas literatūrinio Peterburgo mito specifiką aiškina semantiniu Peterburgo teksto substratu: bendru tekstą formuojančių reikšmių pagrindu, semiotiniu jo potencialu, susidedančiu iš gamtinės, materialinės, dvasinės ir istorinės sferų. Šį substratą lemia realūs miesto bruožai ir specifiniai šių bruožų atrankos principai. Šiame tyrime sekama Toporovo nužymėtu keliu: mitokūros aspektu analizuojant reikšmingiausius literatūros kūrinius, bandoma rekonstruoti semantinį substratą, kuris lemia konkretaus laikotarpio literatūriniam laikinosios sostinės tekstui būdingą mitologizacijos pobūdį, simbolinį arsenalą.

Nors daugeliu požiūrių Toporovo sukurtas metodologinis literatūrinio miesto tyrimo instrumentarius yra parankus analizuoti laikinąją sostinę lietuvių literatūroje, tačiau jis negali būti taikomas tiesmukai, be išlygų, mat buvo sukurtas konkrečiai Peterburgui ir paiso šio miesto įkūrimo ir istorinės raidos specifikos. Laikinoji sostinė du tarpukario dešimtmečius buvo ne tik šalies politinis, ekonominis, kultūrinis centras, bet ir *vienintelis* lietuviškas didmiestis, todėl ir literatūrinis šio miesto mitas tarpukariu išaugo ne tik iš specifinių šio miesto bruožų suformuoto semantinio substrato, jį taip pat generavo XX a. 4 dešimtmetyje lietuvių kultūroje išryškėjusi kaimo ir miesto kultūrų sankirta. Dalyje tarpukario literatūros (daugiausia lyrikos) tekstų laikinoji sostinė pasirodo be specifinių kaunietiško semantinių ypatybių, yra mitologizuojama (dažniau demonizuojama) kaip anoniminė modernioji urbanistinė erdvė, esanti opozicijoje su kaimu. Ir nors šiuose tekstuose nėra aiškių toponiminių nuorodų, biografinis, kultūrinis kontekstas leidžia skaitytojui nesunkiai atpažinti laikinąją sostinę. Siekiant apimti ir šį tarpukario Kauno mitologizacijos aspektą, greta Toporovo išplėto literatūrinio miesto teksto tyrimo metodo darbe pasitelkta Jurijaus Lotmano sukurta

topologinių kultūros modelių analizės strategija. Pasak Lotmano, konkretus literatūros tekstas yra ne tik neatsiejama tam tikros kultūros kaip semiotinės visumos dalis, jame atsispindi konkrečią kultūrą apibrėžiantis, ją formuojantis erdvinis pasaulio suvokimo modelis. Fiksuojant vidinės konkreta literatūros teksto erdvės skaidymosi pobūdį, galima atkurti konkrečioje kultūroje egzistavusią pasaulėvaizdžio konstrukcijos schemą. Tokiu būdu, nustačius tarpukario Kauną reflektavusios literatūros tekstams būdingą vidinio pasaulio skaidymosi į savą ir svetimą sritis pobūdį, siekiama rekonstruoti laikinosios sostinės vietą nepriklausomybės laikotarpio lietuvių kultūros pasaulėvaizdyje. Tai leis adekvačiau suvokti priežastis, lėmusias specifinės tarpukario Kauno įvaizdžių sistemos susiformavimą nepriklausomybės laikotarpio literatūroje.

Kaip dar viena iš metodologinių tyrimo atramų minėtina vokiečių literatūrologės Aleidos Assmann darbuose suformuluota teorinė istorinės atminties samprata bei tyrimo prielaidos. (Analizuojant tekstus, kurie yra istoriškai nutolę nuo laikinosios sostinės laikų, jos derinamos su Toporovo išplėtotu mitopoetinės miesto raiškos literatūroje tyrimo metodu.) Istorinės atminties tyrimai grindžiami nuostata, kad konkreti generacija savo istorines patirtis pajėgi įsisąmoninti tik tada, kai jos prisotinamos prasmės, t. y., naratyviniu ar ikoniniu pavidalu įjungiamos į tos bendruomenės „didįjį pasakojimą“. Šiam tikslui tarnauja mitas, Aleidos Assmann apibrėžiamas kaip simbolinis konstruktas, kuris jungia žmones ir kuriuo remdamiesi jie organizuoja savo gyvenimą. Pasak tyrinėtojos, mitas esąs emocionalus savo istorijos įsisavinimas, leidžiantis ją pamatyti „tapatumo akimis“. Taigi jis reiškia praeities transformavimą į pagrindžiančiąją istoriją (*fundierende Geschichte*) – tokį pasakojimą, kuris netraktuoja praeities istorizmo principais, bet suteikia jai prasmę, sudabartina ir nukreipia į ateitį. Kurdama mitinius praeities pasakojimus, kolektyvinė atmintis suteikia prasmę dabarčiai, nustato laiko orientyrus, kurių atžvilgiu dabartis imama regėti kaip tarpinė tautinės bendruomenės raidos pakopa. Iš užmaršties prikelta atmintis nėra pasyvi dabarties atžvilgiu. Tai, ką ši atmintis signalizuoja, tiesiogiai veikia dabartį: konstruoja tapatybes, formuoja nuostatas, stiprina motyvacijas, įgalina poelgius, lemia apsisprendimus.

Darbo struktūra grįsta chronologijos principu: pirmiausia trumpai apžvelgiama XVIII-XIX a. literatūrinė Kauno vaizdavimo tradicija, po to keliais aspektais tyrinėjamas tarpukario literatūroje besiformuojantis laikinosios sostinės mitas, vėliau analizuojami egzodo, sovietmečio ir šiuolaikinės literatūrinės tarpukario Kauno mitokūros ypatumai.

Siekiant bent iš dalies atskleisti įvairių diskursų (architektūros, topografijos, miestovaizdžio, istorijos, visuomeninės minties etc.) kuriamą literatūrinio laikinosios sostinės teksto semantinį substratą bei suteikti pokarinėje literatūroje besiformavusiam literatūriniam laikinosios sostinės mitui

istorinį-kultūrinį kontekstą, į dėstomąją tyrimo dalį įterpti apžvalginio sociokultūrinio pobūdžio skyriai.

Ginamieji teiginiai

1. Literatūrinis laikinosios sostinės mitas nėra imanentiškas mitinis pasakojimas, jis skleidžiasi konkrečiame semantiniame universume, yra jo dalis.
2. Laikinąją sostinę mitologizuojanti XX a. 3–4 dešimtmečių lietuvių literatūra neperėmė XIX a. romantinėje lenkakalbėje Lietuvos literatūroje susiformavusios simbolinių Kauno įvaizdžių sistemos.
3. Kaunas 3–4 dešimtmečiais mitologizuotas ne tik kaip konkreti urbanistinė erdvė, bet ir kaip abstraktus modernusis miestas opozicijoje su kaimu.
4. Dėl politinių, kultūrinių, socialinių miesto ir visos šalies gyvenimo pokyčių XX–XXI a. literatūrinė laikinosios sostinės mitologizacija keliskart keitė prasminių vektorių kryptį.
5. Kadangi laikinosios sostinės gyvavimo laikotarpis sutapo su nepriklausomybės dvidešimtmečiu, po 1940 m. laikinoji sostinė literatūroje imta tapatinti su tarpukario Lietuva.

Dėstomosios dalies santrauka

1. Priešistorė: literatūrinė Kauno refleksija XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje

Ankstyviausiais grožinės literatūros tekstais apie Kauną laikomos, kaip manoma, Motiejaus Požėros XVIII a. pabaigoje sukurtos rankraštinės poemos lietuvių ir lenkų kalbomis, kuriose satyriškai aprašomos kai kurios Kauno gyvenimo realijos. Spėjamo poemos autoriaus – į miestiečių luomą priimto Kauno apylinkių valstiečio – pasirinktas žiūros taškas šiek tiek primena Kristijono Donelaičio *Metus*: abiejuose tekstuose pasaulis matomas iš valstiečio perspektyvos, o „ponų pasaulis“ vaizduojamas kaip svetimas, sunkiai perprantamas, netgi komiškas. Įdomu, kad ir XX a. 3–4 dešimtmečiais laikinosios sostinės gyvenimas dažnai buvo vaizduojamas iš pašaliečio perspektyvos, čia taip pat ryškus miesto politinio ir verslo elito pasaulio kaip nesuprantamo farso, maskarado motyvas.

Po minėtos rankraštinės poemos sukūrimo visą šimtmetį (iki XX a. pradžios) lietuviakalbėje raštijoje Kaunas nebebuvo reflektuojamas. Užtat jis susilaukė daug dėmesio lenkakalbėje XIX a. literatūroje. Irenos Buckley teigimu, XIX a. grožinėje literatūroje užsimezgusio Kauno mito šerdimi tapo romantinės istoriografijos sukurta Kauno kaip pagoniškosios Lietuvos religinio centro legenda, pasak kurios, Aleksote buvusi meilės deivės Mildos šventykla, o Neries ir Nemuno santakoje stovėjusi Perkūno šventykla. Literatūrinę Kauno topografiją praplėtė Adomas Mickevičius įterpdamas čia iki tol nefigūravusį Girstupio slėnį kaip pasakišką undinių gyvenamą vietą ir

poetizuotą mylimųjų pasimatymų erdvę, simbolinį Rojaus sodą. Poemose *Gražina* (*Grażyna*, 1823) ir *Konradas Valenrodas* (*Konrad Wallenrod*, 1828) Mickevičiaus apdainuotas Girstupio slėnis poetui palikus tėvynę buvo imtas vadinti Mickevičiaus slėniu, tačiau nepriklausomoje Lietuvoje iš Mickevičiaus biografinio ir literatūrinio tekstų supintas Girstupio slėnio mitas nebeteko savo gyvybingumo. Kaip nefunkcionavo ir ryškiausios geografinės Kauno ypatybės pagrindu išplėtota santakos mitologema, sukurta *Konrado Valenrodo* „Vaidilos dainoje“. Laikinosios sostinės tekstas neperėmė ir XIX a. romantikų plėtoto pagoniškojo Kauno pasakojimo tradicijos. Bajoriškosios kultūrinės vaizduotės suformuota Kauno mitologizacijos tradicija nutrūko, nes apie XX a. 3 dešimtmečio vidurį romantine XIX a. dvasia ugdytų lietuvių rašytojų kartą nustelbė iš valstiečių kultūros atėjusi jaunoji generacija, susiformavusi modernių XX a. pradžios literatūrinių srovių veikiami ir sąmoningai save priešinusi su romantine tradicija. Kita vertus, pati laikinosios sostinės tikrovė taip skyrėsi nuo ankstesnių Kauno epochų, jog reikalavo naujo santykio, naujos kalbos, naujo mito.

2. Laikinoji sostinė *hinc et nunc*

Praeina bene dešimtis nepriklausomos Lietuvos ir jos laikinosios sostinės gyvavimo metų, kol kaunietiškujų patirčių visuma susintetinama ir pereina į įsisąmonintą būvį, „pasirašo“ meniniu tekstu. Reikšmingiausiais tarpukario Kauno teksto kūrėjais, tradicijos steigėjais poezijoje derėtų laikyti Antaną Miškinį, prozoje – Putiną.

Laikinosios sostinės simbolinių įvaizdžių laukas Putino *Altorių šešėly* kuriamas landšaftinės ir architektūrinės miesto substrato sferų pagrindu. Slėnyje, ankštame, santakos apglėbtame žemės lopelyje įsispraudęs Kaunas su savo specifine žemaūge architektūra romane pasirodo kaip dvasiškai troški, sakraliosios vertikalės stokojanti erdvė. Aksiologines reikšmes tekste įgyjanti opozicija žemas vs aukštas struktūroja meninę kūrinio erdvę. Žemojoje sferoje atsiduria laikinosios sostinės miesčionija su savo žemaisiais instinktais, pavydu, apkalbomis, veidmainyste ir moraliniu konvencionalizmu. Žemyn individą gramzdina ir moralines normas laisvinanti bei dvasingąjį pradą eliminuojanti šiuolaikinė urbanistinė civilizacija, susisukusi sau patogų lizdą „tvankioj, ankštoj, dulkėtoj Kauno pakalnėj“. Romano subjektas iš šios pragaištingos vilkduobės gelbstisi įsikurdamas aukštojoje sferoje – nuo laikinosios sostinės aplinkos atsiribodamas savo dvasios pasaulyje, kūryboje, mene.

Miškinio poezijoje laikinosios sostinės vaizdinys iškyla kaip abstraktus, specifinių kaunietiškujų žymeklių neturintis urbanistinės erdvės modelis, kuriamas kaip opozicija sodžiui. Vis dėlto poeto amžininkams negalėjo kilti abejonių, kad tai yra laikinoji sostinė – svarbiausių šio

laikotarpio kultūrinių-socialinių procesų epicentras ir erdvinė metafora. Sodžius Miškinio poetiniame pasaulyje taip pat nėra toponimiškai apibrėžtas, tai kaimiškosios Lietuvos metonimija.

Vidinę Miškinio poetinio universumo erdvę atitinka kaimo pasaulis, organizuotas tradicinės agrarinės aksiologinės sistemos pagrindu. Jam atstovauja motinos figūra, Miškinio poezijoje įkūnijanti etinį katalikiškosios valstiečių kultūros idealą, tiesos instanciją, autentiško gyvenimo matą. Išorinė – miesto – erdvė traktuojama kaip dirbtinis, apgaulingas, veidmainiškas pasaulis, atstovaujamas simbolinius negyvų lėlių, marionečių pavidalus įgyjančios miesčionijos. Miestas Miškinio poezijoje traktuojamas kaip nestructūruota, chaotiška kultūrinė terpė, kurioje nefunkcionuoja tradicinė aksiologinė sistema, nesama fiksuotos moralinės normos.

3–4 dešimtmečių Kauno romanuose, novelėse, poemose kristalizuojasi bendras siužetas kaip archetipinė kelionės ir jos metu tykančių išbandymų istorija. Literatūrinių subjektų gyvenimo kelio, tapatybės paieškose laikinoji sostinė pasirodo kaip sąstai, iš kurių ištrūkti pavyksta tik morališkai atspariausiems, dvasiškai stipriausiems personažams. Tarpukario literatūroje susiformavo ir specifiniai kaunietiški literatūriniai tipažai, būdingiausi – „šių laikų herojus“, arba karjeristas, ir neretai kompozicinę porą su juo sudaranti „fatališkoji moteris“. Minėti tipažai galėtų būti laikomi tarpukario Kauno aksiologinės erdvės personifikacijomis, mat jų skiriamieji bruožai – gyvenimo būdas, vertybių sistema – tariamai determinuoti moraliai ydingos laikinosios sostinės aplinkos, o jie patys pristatomi kaip apibendrinti specifiškai kaunietiški moteriškosios ir vyriškosios tapatybės modeliai.

3. Laikinoji sostinė iš istorinės perspektyvos

Išeivijos literatūroje išryškėjo tarpukario Kauno tapatinimas su nepriklausoma valstybe, laikinoji sostinė nesyk atlieka Lietuvos Respublikos metonimijos, jos ikonos vaidmenį. Šis tapatinimas iš dalies paaiškina vertybinį lūžį, įvykusį egzodo literatūriniame laikinosios sostinės tekste: tarpukariu Kaunas buvo pajuokiamas, kritikuojamas, o išeivijoje laikinoji sostinė imama poetizuoti, idealizuoti, atrandamas iki tol literatūroje neįsivaizduotas pasakiškasis miesto matmuo. Kauno poetizaciją išeivijos literatūroje lėmė dvigubos prarasties situacija: ilgimasi konkretaus vaikystės / jaunystės miesto bei su juo susijusių atsiminimų ir kartu skaudžiai išgyvenamas laikinosios sostinės reprezentuojamos nepriklausomos valstybės praradimas.

Kauniečių išeivių – Juliaus Kaupo ir Birutės Pūkelevičiūtės – kūryboje laikinoji sostinė pirmą kartą pasirodė kaip vidinė meninio pasaulėvaizdžio erdvė ir pasaulio centras, kaip aukso amžiaus erdvėlaikis, visa ko pradžia ir pabaiga – amžinasis miestas. Kaupo pasakų rinkinys *Daktaras Krištukas pragare ir kitos nemažiau įdomios pasakos, surašytos Kauno miesto kronikose* ženklina slenkstį literatūrinio laikinosios sostinės teksto raidoje, jis pirmasis laikinajai sostinei suteikė

pasakiškumo matmenį. Iki Kaupo laikinoji sostinė lietuvių literatūroje neturėjo savo legendos, miestas regėjosi kaip profaniškas, neturįs savo sakraliosios, mitinės plotmės. Stokojamą legendinę, fantastinę miesto plotnę kaip tik ir užpildė daktaras Kripštukas, velnias Juoduodegis, laikrodininkas Tuktukas, ragana Brumbienė ir kiti Kaupo pasakų personažai. Pasinaudodamas literatūrinės pasakos žanro teikiama laisve, Kaupas perkūrė miesto istoriją, savo vaikystės metus, XX a. 3 dešimtmetį, paversdamas amžinuoju pasakos laiku. Kaupo pavaizduotas Kaunas yra įsikūręs pačioje pasaulio ašyje, jungiančioje pragarą su dangumi. Kaupo pasakos, kuriomis sakralizuota tarpukariu vienareikšmiškai profaniška laikyta Kauno erdvė, ženklina esminį lūžį literatūrinės laikinosios sostinės mitologizacijos raidoje.

Pūkelevičiūtės sprendimas laikinosios sostinės miestovaizdyje išryškinti erdvinę vertikalę, sutelkiant dėmesį į aukštai ant kalvos įsikūrusį Žaliakalnį, kardinaliai pakeitė ligtolinę literatūrinę miesto erdvės semantiką. Romane *Aštuoni lapai* tapomoje laikinosios sostinės panoramoje pabrėžtinai vyrauja bundančios gamtos vaizdinija. Semantinė pavasario paradigma persmelkia visus romano lygmenis, yra bendras simbolinis jų vardiklis. Iš semantinės pavasario paradigmos didžiausią svorį romano struktūroje įgyja prisikėlimo sema. Kaip simbolinis miesto vaizdinio kodas pasirinkta prisikėlimo topika susiejo naujai užgimusią laikinąją sostinę su jauna Lietuvos valstybe, jos prisikėlimu laisvei ir nepriklausomybei. Prisikėlimo mito objektyvacija laikinosios sostinės miestovaizdyje tapo ant Žaliakalnio šlaito iškilusi paminklinė Kristaus Prisikėlimo bažnyčia. Ji yra ir Pūkelevičiūtės romane kuriamo miestovaizdžio prasminė dominantė, o kartu – miesto bei valstybės istorinės savimonės reprezentacija. Idealizuotas laikinosios sostinės kaip nepriklausomos Lietuvos, o kartu ir romano herojės gyvenimo pilnatvės erdvėlaikis turi ryškių aukso amžiaus mito bruožų.

Sovietmečio literatūroje laikinoji sostinė vaizduota išpildant privalomąjį marksistinį istorijos sampratos modelį: išryškinant buržuazinės santvarkos ydas siekta paneigti bet kokią pozityvią XX a. 3–4 dešimtmečių Lietuvos gyvenimo reiškinių vertę. Buržuazinės ir socialistinės santvarkų priešprieša grįstoje šio laikotarpio autorių kūryboje intensyviai kurta „Kauno epochos“ saulėlydžio pajauta, formavosi eschatologinis laikinosios sostinės mitas.

Sirijos Giros romane *Raudonmedžio rojus* tarpukario Kaunas pasirodo kaip pražūtinga erdvė, „sergantis miestas“. Liga, nuo kurios jis kenčia, tai socialiai neteisinga visuomenės gyvenimo sąranga. Buržuazinė santvarka romane vaizduojama kaip pasmerkta pražūčiai, jos moraliai perpuvusios sistemos esą neįmanoma reformuoti, ji tegali būti sunaikinta įsteigiant kitą, istorijos eigoje neva dėsningai ją pakeičiančią socialistinę santvarką. Eschatologinį laikinosios sostinės mitą *Raudonmedžio rojuje* generuojanti buržuazinės ir socialistinės santvarkų priešprieša romano ekranizacijoje (rež. Bronius Talačka, 1981) vaizdžiai atskleidžiama kinematografinės kalbos simbolika.

Šiuolaikinė, XX a. pabaigoje prasidėjusi laikinosios sostinės mitokūra yra tebesitęsiantis procesas, todėl tyrime išskiriamos kelios paraleliai besiplėtojančios tarpukario Kauno mitologizacijos tendencijos, vengiant griežtesnių apibendrinimų. Marko Zingerio, Mariaus Ivaškevičiaus ir Gintaro Beresnevičiaus tekstuose kūrybinė laikinosios sostinės energija tapo šiuolaikinę literatūrinę laikinosios sostinės mitokūrą generuojančiu semantiniu substratu. Galėtume teigti, kad tarpukario Kaunas šiuolaikinėje literatūroje ryškiausiai atsiskleidžia kaip kūrybingiausio Lietuvos visuomenės potencialo sankaupa, kūrybinio polėkio erdvė, menininkų Meka, o Beresnevičiaus atveju – kaip siurrealistinė bohemiškojo maskarado ir ekscentriškų kuriozų scena.

Šiuolaikinėje literatūroje eksploatuojamas Mažojo Paryžiaus įvaizdis susijęs su tarpukario Kaune užgimusia ir sparčiai augančia nacionaline miesto kultūra, modernia vakarietiška gyvensena, aukštuomenės papročiais, bohema, pramogų ir kavinių kultūra. Literatūriniam tarpukario Kauno pasakojimui būdinga Mažojo Paryžiaus mitą sieti su laikinosios sostinės statuso užkoduotu fatališku laikinumu, estetizuoti ant amžiaus vidurio katastrofų slenksčio balansuojančio tarpukario žmogaus pasaulėvaizdžio iliuziškumą, jo užmojų, svajonių, vilčių ir lūkesčių trapumą.

Posovietinėje laikinosios sostinės refleksijos kontekste išsiskiria karo metų vaiko kaunietės Juditos Vaičiūnaitės kūryba. Emociniu intensyvumu, nostalgiskais tonais laikinosios sostinės vaizdinys jos memuarinėje eseistikoje yra artimesnis išeivių, ypač Birutės Pūkelevičiūtės romane *Aštuoni lapai* besiskleidžiančiam tarpukario Kauno paveikslui. Vaičiūnaitės poezijoje ir eseistikoje pasirodančios rafinuotumu kerinčio tarpukario Kauno aukštuomenės pasaulio skeveldros yra nebesugrąžinamo aukso amžiaus ženklai, o kartu neišsipildžusių lūkesčių, nerealizuotų svajonių projekcija. Negausūs prarastojo rojaus relikvai įkvepia dvasios pasakiškam praeties paveikslui, kuris meniniame Vaičiūnaitės erdvėlaikyje tampa antiteze pokario Kaune tvyrančiai baimei ir skurdui.

Išvados:

1. Istorinės-politinės aplinkybės turėjo lemiamos įtakos laikinosios sostinės mitologizavimo tendencijoms XX–XXI a. lietuvių literatūroje, todėl literatūrinis tarpukario Kauno pasakojimas nesufurmavo vientisos tradicijos: tarpukariu, emigracijoje, sovietinėje Lietuvoje ir atkurtos nepriklausomybės laikotarpiu jis plėtojosi skirtingomis kryptimis, priklausė skirtingiems semantiniams universumams.
2. 3–4 dešimtmečių sandūroje suintensyvėjusios literatūrinės Kauno refleksijos sraute tankėjant simbolinių miesto įvaizdžių tinklui, ryškėjant laikinosios sostinės archisizuotumui ir būdingiesiems jo tipažams tapo įmanu išskirti laikinosios sostinės mito kontūrus.

3. Tarpukario literatūroje neperimta XIX a. bajoriškosios kultūrinės vaizduotės suformuota Kauno mitologizacijos tradicija. Nepriklausomos Lietuvos laikinosios sostinės tikrovė taip skyrėsi nuo ankstesnių Kauno epochų, jog reikalavo naujo santykio, naujo mito.
4. Visuomeninė ir kultūrinė laikinosios sostinės ir visos tarpukario Lietuvos problemika tarpukario literatūroje įgijo metmenis mitologizuotos istorijos apie pražūtingą Miestą, kuris individo gyvenimo kelyje, jo tapatybės paieškose pasirodo kaip lemtingas išbandymas.
5. Nepriklausomybės laikotarpio semantiniame universume laikinoji sostinė atsidūrė nuopuolio pozicijoje, t. y. apatinėje vertybinės skalės dalyje, o viršutinę jos dalį dažniausiai užėmė sodžius, valstietiškos kilmės tarpukario inteligentijai virtęs tradicines vertybes, etnines šaknis įkūnijančiu prarastuoju rojumi.
6. Centrinės Kauno dalies miestovaizdžio ypatumi – išsidėstymas slėnyje ir tvirtovės laikais įvesto pastatų aukštumo ribojimo nulemta žemaūgė miesto centro architektūra – Putino romane *Altorių šešėly* buvo pasitelkti kaip simbolinis kodas kuriant dvasinės vertikalės stokojančio, miesčioniškai lėkšto, morališkai puolusio miesto mitą.
7. Pokario išėivijoje literatūrinė tarpukario Kauno mitokūra radikaliai pakeitė kryptį: retėjant istorinių realiųjų tinklui ir intensyvėjant mitologizacijos tendencijai, socialinės-kultūrinės nepriklausomybės laikotarpio prieštaros pasitraukė į antrą planą, o laikinosios sostinės pasakojimas lemtingai persipynė su jos reprezentuotos valstybės likimo refleksija.
8. Kadangi Kauno kaip laikinosios sostinės gyvavimo metai sutapo su nepriklausomybės dvidešimtmečiu, kolektyvinėje išėivijos sąmonėje tarpukario Kaunas virto Lietuvos Respublikos ikona, metoniminiu jos erdvėlaikiu. Šis tapatinimas iš dalies paaiškina vertybinį lūžį, įvykusį egzodo literatūriniame laikinosios sostinės tekste: tarpukariu Kaunas buvo pajuokiamas, kritikuojamas, o išėivijoje laikinoji sostinė imama poetizuoti, idealizuoti, atrandamas iki tol literatūroje neįsivaizduotas pasakiškasis miesto matmuo.
9. Kaupo pasakos, kuriomis sakralizuota tarpukariu vienareikšmiškai profaniška laikyta Kauno erdvė, ženklina esminį lūžį literatūrinės laikinosios sostinės mitologizacijos raidoje. Rinkinyje *Daktaras Kripštukas pragare* laikinoji sostinė pirmą kartą pasirodė kaip pasaulio centras, kaip aukso amžiaus erdvėlaikis, visa ko pradžia ir pabaiga – amžinasis miestas.
10. Pūkelevičiūtės romane *Aštuoni lapai* simboliu laikinosios sostinės vaizdinio kodu pasirinkta prisikėlimo topika susiejo naujai užgimusią laikinąją sostinę su jauna Lietuvos valstybe, jos prisikėlimu laisvei ir nepriklausomybei. Tarpukario Kaunas šiame kūrinyje pasirodo kaip prarastojų rojus erdvėlaikis, o simboliniame miesto vaizdinyje dominuoja krikščioniškųjų ir patriotinių idealų vertikalė.

11. Priešingai išėivijoje besiklostančiam idealizuotam, politines ir socialines prieštaras redukuojančiam laikinosios sostinės pasakojimui, sovietinėje Lietuvoje tarpukario Kauno, kaip ir viso nepriklausomos Lietuvos laikotarpio, atmintis buvo ideologiškai demonizuojama į pirmą planą iškeliant buržuazinės santvarkos ir autoritarinio režimo ydas. Tarpukario Kaunas to meto literatūroje vaizduotas kaip žlungančios buržuazijos scenovaizdis: turtingiesiems – „raudonmedžio rojus“, vargšams – socialinis pragaras.

12. Marksistinė visuomenės raidos samprata paremta istorinio „buržuazinės Lietuvos“ pasmerkumo idėja sovietmečio literatūroje lėmė eschatologinio laikinosios sostinės mito susiformavimą.

13. Pagal privalomą marksistinį istorijos sampratos modelį konstruojamoje sovietmečio literatūrinėje laikinosios sostinės refleksijoje išsiskiria Vytauto Sirijos Giros romanai, kuriuose ryškėja pastangos išlaviruoti tarp politinės konjunkūros nulemtą pabrėžtinai negatyvaus nepriklausomos Lietuvos vertinimo ir pastangų sugrąžinti į kolektyvinę atmintį tarpukario Kauną kaip unikalų Lietuvos kultūros fenomeną.

14. Šiuolaikinį literatūrinį laikinosios sostinės mitą generuoja nepriklausomybės ir sovietinės okupacijos opozicija: sparčiai modernėjanti, vakarietiškai orientuota tarpukario Kauno kultūra, kūrybinis laikinosios sostinės menininkų ir intelektualų proveržis priešinamas kultūriniam, intelektualiniam ir dvasiniam totalitarinės sistemos sąstingui. Tad laikinoji sostinė šiuolaikinėje literatūroje ryškiausiai atsiskleidžia kaip kūrybinio polėkio erdvė, menininkų Meka, Mažasis Paryžius.

15. Literatūrinio laikinosios sostinės pasakojimo gyvybingumas liudija, kad kolektyvinis tautinės ir pilietinės bendruomenės tapatumas tebėra stipriai susijęs su istorine tarpukario atmintimi. Laikinoji sostinė kaip unikalus Lietuvos kultūros fenomenas išliko svarbiu orientyru konstruojant šiuolaikinį valstybės ir jos bendruomenės savivaizdį.

Informacija apie autorę

Viktorija Šeina-Vasiliauskienė (g. 1978) 2000 m. baigė lietuvių filologijos bakalauro studijas Vilniaus universitete, 2004 m. tame pačiame universitete įgijo literatūrologijos magistro laipsnį. 2004–2009 m. studijavo Vilniaus universiteto filologijos krypties doktorantūroje. 2009–2010 m. dirbo lietuvių kalbos mokytoja Vilniaus Mikalojaus Daukšos vidurinėje mokykloje. 2012–2014 m. dirbo jaunesniąja mokslo darbuotoja Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto vykdytame projekte „Sostinė kaip tapatumo simbolis: Vilnius ir Kaunas lietuvių kultūroje (1918–1940)“. Vykdydama šio projekto veiklas pratęsė doktorantūros metais pradėtą laikinosios sostinės literatūrinės mitologizacijos tyrimą, parengė ir išleido monografiją *Laikinoji sostinė lietuvių literatūroje* (2014).